

Arş. Gör. Dr. Çetin KASKA

*İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü
İstanbul/TÜRKİYE
cetinkaska@hotmail.com
ORCID *

**GÜLİSTÂN'A NAZİRE FARŞÇA
BİR ESER: SÂYİLÎ'NİN
RAVZATÜ'L-AHBÂB'I**

A PERSIAN PARALLEL WORK OF
GULISTAN: SAYILI'S RAVZATU'L-
AHBAB

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 23.12.2020
Kabul Tarihi: 03.02.2021
Yayımlanma Tarihi: 30.04.2021

Article Information: Research Article
Received Date: 23.12.2020
Accepted Date: 03.02.2021
Date Published: 30.04.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Kaska, Çetin, "Gülîstân'a Nazire Farşça Bir Eser: Sâyilî'nin Ravzatü'l-Ahbâb'ı", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 14, Bahar 2021, s. 54-79.

Kaska, Çetin, "A Persian Parallel Work of Gulistan: Sayili's Ravzatü'l-Ahbab", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 7, Volume 14, Spring 2021, p. 54-79.

10.28981/hikmet.845609

Arş. Gör. Dr. Çetin KASKA

GÜLİSTÂN'A NAZİRE FARŞÇA BİR ESER: SÂYİLÎ'NİN RAVZATÜ'L-AHBÂB'I

A PERSIAN PARALLEL WORK OF GULISTAN: SAYILI'S RAVZATU'L-AHBAB

ÖZ

Sa'dî-i Şîrâzî'nin kaleme aldığı Gülistân adlı eseri yazıldığı tarihten itibaren birçok insan tarafından okunmuş, şerh ve tercümeleri yapılmış ve nazirelere konu olmuştur. Şöhreti, içeriği ve etkisi bakımından yalnızca Fars edebiyatında değil, dünya edebiyatlarında seçkin bir yere sahip olan Gülistân, birçok yazar ve şair için kaynak olmuştur. Muhtevası, dil ve üslubu hasebiyle Türk edebiyatında büyük bir beğeniyle karşılanan bu eser, Osmanlı öğretim kurumlarında ders kitabı olarak okutulmuştur. Çağımıza kadar etkisini devam ettiren Gülistân'a Anadolu'da dokuz Farsça nazire yazılmıştır. Bu nazirelerden birini de h. 924'te (1518-1519) II. Bâyezîd ve Yavuz Sultân Selîm dönemi şairi Sâyilî kaleme almıştır. Sâyilî bu eserine Ravzatü'l-Ahbâb adını vermiş, bir mukaddime ve sekiz bâb olarak tertip etmiştir. Bu eserde Sâyilî bir yol gösterici gibi iyi ve kötü, doğru ve yanlış karşılaştırması ile sebep-sonuç ilişkisi içerisinde eğitici özelliğini göstermiştir. Bâbları Gülistân'ı çağıştıran, çok yönlü ve zengin olan bu eser, manzum-mensur karışık bir şekilde yazılmıştır. Bu makalede Gülistân'a nazire olarak yazılan ve üzerine henüz detaylı bir inceleme yapılmamış olan Sâyilî'nin Ravzatü'l-Ahbâb adlı eseri ele alınmış ve eserden hareketle Sâyilî'nin bilinmeyen hayat hikâyesi hakkında da bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sa'dî-i Şîrâzî, Gülistân, Sâyilî, Ravzatü'l-Ahbâb, Farsça Nazire.

ABSTRACT

Saadi Shirazi's work titled Gulistan has been read by many people, interpreted and translated, and has been the subject of parallel works since the date it was written. Having a distinguished place not only in Persian literature, but also in world literatures in terms of fame, content and influence, Gulistan has been a source for many writers and poets. This work, which was met with great admiration in Turkish literature due to its content, language and style, was read as a textbook in Ottoman educational institutions. Nine Persian parallel works were written in Anatolia for Gulistan, which has continued its influence until today. One of these parallel works in 924 (1518-1519) II. Bayezid and Yavuz Sultan Selim period poet Sayili wrote. Sayili called this work Ravzatu'l-Ahbab and organized it as a preface and eight chapters. In this work, Sayili showed his instructive feature in the relationship of cause and effect with the comparison of good and bad, right and wrong, like a guide. This versatile and rich work, whose chapters evoke Gulistan, was written in a mixed verse and prose. In this article, Sayili's work named Ravzatu'l-Ahbab, which was written as a parallel work to Gulistan and has not been examined yet, is discussed. Based on this work, information was given about the unknown life story of Sayili.

Keywords: Saadi Shirazi, Gulistan, Sayili, Ravzatu'l-Ahbab, Persian Parallel Work.

Giriş

Sa'dî-i Şîrâzî İslam coğrafyasında yazdığı güzel eserlerle tesirini günümüze kadar devam ettirmiştir. Özellikle kaleme aldığı *Gülistân* adlı eseri sayesinde adından çokça söz ettirmiştir. Bu eser hem doğu hem de batı edebiyatına mâl olmuştur. Osmanlı döneminde medreselerde ders kitabı olarak okutulmuş, halkın anlamasını sağlamak için şerh ve tercüme edilmiş ve Farsça öğretimi için ilk kaynaklar arasında yer almıştır. Manzum-mensur olarak h. 656'da (1258) Sagurlular hükümdarlarından Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî adına kaleme alınan *Gülistân*'da 182 hikâyeye yer almaktadır. Ahlakî ve hikemî yönü ağır basan *Gülistân*, didaktik hikâyeler içermektedir. *Gülistân*'ın mukaddimesinde münâcât, na't, Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî'nin övgüsü ve kitabın yazılış sebebi yer almaktadır. Eser şu sekiz bâbdan oluşmaktadır: 1- Padişahların Hal ve Hareketleri. 2-Dervîşlerin Ahlakı. 3-Kanaatin Fazileti. 4-Susunluğun Faydaları. 5-Aşk ve Gençlik. 6-Güçten Kesilme ve Yaşlılık. 7-Terbiyenin Tesiri. 8-Sohbet adabı. *Gülistân*'da nükteler, nasihatler, rivayetler, atasözleri, ayet ve hadisler, günlük hayata karşılaşılan mevzular, Arapça ve Farsça beyitler, müellifin başından geçenler yer almıştır. Hikâyelerin sık sık manzum parçalarla kesildiği *Gülistân*'da Sa'dî'nin seyahat ettiği yerler hakkında bilgi veren bazı hikâyelerin hayal ürünü tahkiyeler olduğu rivayet edilmiştir. *Gülistân*'ın ilk yedi bâbında hikâyeler ve manzum parçalar yer almış, ancak sekizinci bâbda muâşeretle ilgili manzum ve mensur nasihat ve öğütler bulunmaktadır. Sa'dî'nin bilgi ve tecrübesini bedî bir tarzda beyan ettiği bu eserdeki kimi hikâyelerde dönemin sosyal durumu hakkında bilgiler mevcuttur. Geniş halk kitleleri tarafından beğenilen ve okunan *Gülistân*'a Anadolu'da da Farsça nazirler yazılmıştır (Sadî, 1991: VIII-X; Yazıcı, 1996: 240-41; Eroğlu, 2000: 9-18; Sa'dî-i Şîrâzî, 2001: 11-14; Sadî, 2007: 28-32; Yılmaz, 2012: XXXIII; Vazîh Efendi, 2016: 1-4).

1. Anadolu'da Gülistân'a Yazılan Farsça Nazireler

Tespit ettiğimize göre Anadolu'da *Gülistân*'a dokuz Farsça nazire yazılmıştır: 1- *Nahlistân*: Şükrüllâh-i Şîrvânî tarafından h. 894'te (1488-89) kaleme alınan bu eserde şu bâblar yer almıştır: Mukaddime. Padişahların Adaleti. İlmin Fazileti. Aklın Fazileti ve Yapılan İşlerde Onun Gerekliliği. Velinimetin Hakkını Tanımamanın Fazileti. Aile Muhabbeti. Kerem ve Cömertlik. Allah'ın Şefkati, Mağfireti ve Rahmeti. Dünyanın Vefasızlığı. Her Bir Bâba İlişkin Farklı Sözler. Hâtime (Süren, 2006: 7-8). 2- *Fetihnâme*: Kasım b. Ahmed-i Koncâî'ye ait olan bu eser h. 926'da (1519-20) tamamlanmıştır. Eser şu bâblardan oluşmaktadır: Padişahların Sîreti. Dervîşlerin Ahlakı. Dönemin Kadıları. Aşk ve Âşıklar. Nedimlerin Sözleri. Hırsızların Zekâ ve Kurnazlığı. Düşmanların Zerafeti (Kardaş, 2004: 1-24). 3- *Nigâristân*: Kemalpaşazâde tarafından h. 939'da (1532-33) yazılan bu eserde şu bâblar bulunmaktadır: Mukaddime. Hükümdarların Sîreti. Dervîşlerin Ahlakı. Kanaatin Fazileti. Sükûtun Fazileti. Aşk ve Gençlik. İhtiyarlığın Zayıflığı. Terbiyenin Tesiri. Sohbet Ehlinin Edepleri (Çiçekler, 1994: 34-59). 4- *Sünbülîstân*: Şeyh Şücâ'-i Gurgânî'nin h. 949'da (1542-43) tamamladığı bu eseri şu bâblardan oluşmaktadır: Mukaddime. Padişahların Sîreti. Dervîşlerin Ahlakı. Ulemanın

ahlakı. Kanaatin Fazileti. Susmanın Faydaları. Zenginlerin Cömertliği. Cimrilik ve Pintilik. Aşk ve Muhabbet. Yaşlılık. Terbiye (Mehdîpûr, 1377: 129-144). 5- *Bülbülistân*: Mostarlı Şeyh Mehmed Fevzî'ye ait olan bu eser h. 1152'de (1739-40) tamamlanmıştır. Eser şu bâblardan oluşmaktadır: Keramet. Hikmet. İhlas. Nükteler. Latife. Cömertlik. Hâtîme (Fevzî-i Mostârî, 1395: 11-26). 6- *Sünbülistân*: Mehmed Şevket tarafından h. 1274'te (1857-58) yazılan bu eser şu bâblardan oluşmaktadır: Dîbâce-i Nâcîz. Hikmetli Fıkralar. İbretli Nakiller. Hâtîme (Seyf ve Aydın, 2018: 601-614). 7- *Rıdvân*: Mîrzâ Âkâ Hân-ı Kirmânî'ye ait olan bu eser h. 1304'te (1886-87) tamamlanmıştır. Eserde şu bâblar yer almıştır: Mukaddime. Gençliğin Aşk, Hüsün ve Gerekliliklerini Beyan Etme. Ahlakı Pak Etmek, Talep ve İstemenin Neticesi. Büyüklerin Sîreti ve Meliklerin Adabı. Karşılıklı Konuşmanın Latifesi ve Gülmenin Işığı. Hâtîme (Oğûlbîg, 1388: 17-21). 8- *Bülbülistân*: Edirne Müftüsü Fevzi Efendi tarafından h. 1310'da (1892-93) kaleme alınan bu eser şu bâblardan oluşmaktadır: Dîbâce. Dârü'l-Celâl Cenneti. Dârü's-Selâm Cenneti. Cennetü'l-Me'vâ. Cennetü'l-Huld. Cennetü'n-Naîm. Cennetü'l-Karâr. Cennetü'l-Firdevs. Cennetü'l-Adn. Hâtîme (Fevzi Efendi, 1312: 2-78; Kaska, 2021: 121-139). 9- *Ravzatü'l-Ahbâb*: Sâyilî'ye ait olan bu eser hakkında aşağıda detaylı bilgi verilecektir.

2. Sâyilî

Sâyilî, İran'dan gelip, Osmanlı topraklarında Farsça ve Türkçe söyleyen on altıncı yüzyıl şairlerindendir. Şair Sâyilî hakkında bilgi veren en eski eser Alî Şîr Nevâî'nin kaleme aldığı *Mecâlisü'n-Nefâ'is*'tir. Nevâî'nin bu eserinde ismi Mevlânâ Sâyilî olarak yâd edilmiştir. Türkçe kaynaklarda da ismi Muhammed Çelebi, Muhammed, Muhammed Efendi ve Mehemed olarak zikredilmiştir. (Nevâyî, 2001: 182; Âşık Çelebi, 2010: 941; Babacan, 2015: 63; Hasan Çelebi, 2014: 446-47).

Sâyilî aslen Türkistân'ın Horasan bölgesinin Karş beldesindedir. Nevâî onun günde beş yüz beyit yazan mahir bir kâtip olduğunu ve bir divan tertip ettiğini ifade etmiştir. Uzun süre Rumeli Yenişehir'de ikamet etmesinden ötürü Âşık Çelebi onun Rumeli Yenişehir'den olduğunu belirtmiştir. H. 927'de (1520) Rum'da olan Sâyilî sürekli oruç tutmuş, sultanın ulufesini yemiş ve hayvan eti tatmamıştır. Anadolu'ya gidip, sultanların sarayında kâtiplik yapmış ve bu sayede maişetini temin etmiştir. Vaktinin çoğunu kitap ve şiir yazarak geçiren Sâyilî az konuşmuştur. Gençliğinde memleketinde ilim tahsil etmiş, şiir ilmini öğrenip, kaside, gazel ve mesnevi yazmış ve bir divan tertip edip, bu eser nedeniyle gurura kapılmış ve yurdunu terk etmek zorunda kalmıştır. *Nevbâve-i Rûm* adını verdiği Farsça divanını h. 908'de (1502) bitirdiğine göre bu tarihten önce Rum diyarına gelmiştir. Rum diyarına gelene kadar Buhârâ, Herât, Câcerm, Esterâbâd ve Sultâniyye'de bulunmuştur. Küçük yaşta ilim öğrenmeye istekli olan Sâyilî, ilim öğrenmek için Buhârâ'dan Herât'a gitmiş ve orada birçok kişiden ilim tahsil etmiştir. Özellikle divanında gurbette sıkıntı çektiğini ve perişan olduğunu, gaipten gelen bir ses neticesinde Rum'a yöneldiğini beyan etmiştir. Rum diyarında rahata eren Sâyilî ilim tahsil etmiş, âlimlerden ders almış ve bir süre seyahat etmiştir. Büyük ihtimalle Sâyilî, İstanbul'a gelmeden önce Anadolu'daki bazı şehirlerde bulunmuştur. Sâyilî'nin nerede ve ne zaman

doğduğu, ailesi ve çocukluğu hakkında yeterli bilgi yoktur. Bir süre Yenişehir'de bulunan Sâyilî daha sonra İstanbul'a gidip, II. Bâyezîd'in sarayına girmiştir. Sarayda kâtiplik yapmış ve adı geçen padişaha bir divan yazmıştır. Bâyezîd h. 918'de (1512) vefat edince, büyük ihtimalle divanına dört methiye ilave edip, Yavuz Sultân Selîm'e takdim etmiştir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar ve Fatih koleksiyonlarında bulunan divan yazması nüshalarında Yavuz Sultân Selîm ile ilgili herhangi bir methiye yer almamaktadır. Ancak Ankara Milli Kütüphane'de bulunan külliyyatının içerisinde dört methiye yer almaktadır. Büyük ihtimalle bunlar sonradan ilave edilmiştir. 1481-1512 yılları arası yani Bâyezîd döneminde Rum diyarında olan Sâyilî, 1520 yani Yavuz Sultân Selîm döneminin sonuna kadar orada bulunmuştur. Buna göre İran'dan genç yaşında ayrılan Sâyilî, hayatının en az kırk yılını Osmanlı topraklarında geçirmiştir. İrfan ve tasavvufa meyleden Sâyilî, Karamanî adındaki bir şeyhin öldürülmesi üzerine Ebussuûd'un huzuruna çıkmış, sufiler hakkında söylediği aşırıya varan suçlamalardan dolayı sorgulanmıştır. Sorgulamadan sonra aklanan Sâyilî, vehme düşmüş ve aklını kaybetmiştir. Darüşşifaya kaldırılarak zincire vurulmuş ve h. 960'da (1552-53) vefat etmiştir (Nevâyî, 2001: 182; Âşık Çelebi, 2010: 941-42; Babacan, 2015: 63-65; Yıldırım, 2018: 20-25; Nevâî, 2017: 189-201; Hasan Çelebi, 2014: 446-47).

Sâyilî'nin dört eseri vardır: 1-*Nazmü'l-Cevâhîr*: Bu eserde felsefe, tasavvuf ve hiciv konuları hakkında yazılan 280 rubai yer almaktadır. 2-*Ravzatü'l-Ahbâb*: Sâ'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân* adlı eserine nazire olarak yazılmış, bir mukaddime ve sekiz bâbdan oluşmaktadır. 3-*Dîvân*: H. 908/1502'de tamamlanan bu eseri II. Bâyezîd'e takdim etmiştir. Gazel, kaside, muhammes, kıta, muamma, terki-i bend, tercî-i bend müstezâd, mesnevi ve rubailerin yer aldığı bu eserde yaklaşık 5.850 Farsça beyit yer almaktadır. Ayrıca bu eserde 139 beyit Türkçe şiir de bulunmaktadır. 4-*Târîh-i Âl-i Osmânî*: Mesnevi tarzında yazılan bu eser bir Osmanlı tarihidir. Eserde Osman Gazi dönemi olayları manzum olarak işlenmiştir (Babacan, 2015: 61-83; Yıldırım, 2018: 26-41).

3. Ravzatü'l-Ahbâb

Bir mukaddime ve sekiz bâbdan oluşan bu eser, Yavuz Sultân Selîm'e ithaf edilmiştir. Eser üslûp ve tertip bakımından Sa'dî'nin kaleme aldığı *Gülistân*'a benzemesine rağmen muhteva açısından farklılıklar taşımaktadır. Anlatım ve dil yönüyle sade olmasına rağmen *Gülistân* kadar başarılı değildir. *Gülistân* gibi manzum-mensur karışık bir eserdir. Her bâbın altında konu tarif edilmeden hikâyeler sıralanmıştır. Öğretici ve eğitici özellikler taşıyan bu eseri, müellif h. 924'de (1518-1519) yazmaya başlayıp, aynı yıl tamamlamıştır. Eserdeki şiirlerden Sâyilî'nin başarılı bir şair olduğu anlaşılmaktadır.

3.1. Ravzatü'l-Ahbâb'ın Nüshaları

Türkiye el yazması kütüphanelerinde tespit ettiğimiz kadarıyla *Ravzatü'l-Ahbâb*'ın iki yazma nüshası bulunmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu nüshası müellif hattı olmasından dolayı

daha derli topludur. Ankara Milli Kütüphane nüshası Sâyilî'nin diğer eserleriyle birlikte *Külliyât*'ının içinde yer almaktadır.

1-Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu Nüshası: Hattı nestalik ve kâtibî müellifin kendisidir. Kitabet tarihi büyük ihtimalle eserin bitiş tarihi olan h. 924'tür (1518-1519). Vakıf kaydı Sultân Mahmud adınadır. Nüshada Şeyh Ahmedzâde Müfettiş'in mührü yer almaktadır. Nüshadaki unvan ve işaretler şengreftir. Nüshanın varak sayısı 172 ve satır sayısı 17'dir. Ana metin siyah ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüshanın haşiyesinde bazı düzeltmeler yer almıştır. 3205 demirbaşlı nüshanın cildi kahve renklidir.

Nüshanın başı:

بسم الله. شكر و سپاس علمي كه دست صنعتش ترتيب صورت نحيف...

Nüshanın sonu:

گر نویسند و بخوانند از کرم * کاتب و قاریش آمرزیده باد

2-Ankara Milli Kütüphane Nüshası: Hattı talik, cildi salbek şemseli, zencirekli, koyu bordo meşin, sözbaşları kırmızı, yapraklar rutubet lekeli. Ebadı 203x140-125x72 mm, demirbaş numarası 06 Mil Yz A 6799/3, kâğıdı suyolu filigranlıdır. Kâtibî ve istinsah tarihi belli değildir. 513 varaktan oluşan *Külliyât-i Sâyilî-i Şîrâzî* adlı eserin 34b-210b varakları arasında yer almaktadır.

Nüshanın başı:

بسم الله. شكر و سپاس علمي كه دست صنعتش ترتيب صورت نحيف آدم را...

Nüshanın sonu:

گر نویسند و بخوانند از کرم * کاتب و قاریش آمرزیده باد

3.2. Ravzatü'l-Ahbâb'ın Adı, Yazılış Tarihi ve Telif Sebebi

Sâyilî eserine *Ravzatü'l-Ahbâb* adını neden verdiğini şöyle izah etmiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 9b):

این فقیر حقیر که ورقی چند چون نامه اعمال خود سیاه ساخته بکد دماغ و دود چراغ پرداخته اگر بنگارستان شهرت دهد خالی از رعونت نیست مناسب جنان می نماید که از برای دفع ملال دوستان و یاران نیکو خصال اولوالالبابست روضه الاحباب نامیده شود دور نمی نماید. قطعه:

نکتهای کتاب بنده بود* فیض ده چون دل اولوالالباب

دل احباب روضه گر خواهد* این کتابست روضه الاحباب

Bu hakir fakir davranışlarını ifade eden birkaç varak karaladı. Bunu eziyet çekerek ve zorluklarla mücadele ederek kaleme aldı. Bu eserin güzel bir sergi olarak şöhret kazanması, bencillik değil, cennette layık olması hasebiyledir. Bu eser dostların ve arkadaşların ümitsizliklerini izale ettiği için ve akıl sahiplerine iyi hasletler kazandırması hasebiyle ona Ravzatü'l-Ahbâb adı verilmesi aykırı değildir. Kita:

Kulunuzun kitabının nükteleri akıl sahiplerinin gönlü gibi feyz dağıtmakta.

Eğer dostların gönlü bahçe arzuluyorsa, bu kitap dostların bahçesidir (Ravzatü'l-Ahbâb).

Ravzatü'l-Ahbâb'ı h. 924'te (1518-1519) yazmaya başlayan Sâyilî, aynı yıl eserini tamamladığını bir kıta yazarak ifade etmiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 9b):

سال تاریخ کتاب و تمامت خطاب درین قطعه مندمج و مندرجست. تاریخ:
اهل معنی صید کردندى نکت* نکته‌ام ارباب معنی ساخت صید
سایلی در قید خبری بود ازان* ساخت تاریخ کتابش خیر قید.

Bu kitabın yazılış ve bitiş tarihi bu kıtada işlenmiş ve yazılmıştır.
Tarih:

Mana ehli ince sözleri avladı, ince sözlerim mana erbabını avladı.

Sâyilî eserinden haber veren bir kayıt tuttu, kitabının tarihini yazılı olarak kaydetti.

Sâyilî, *Ravzatü'l-Ahbâb'*ı bu fani dünyada bâkî bir eser bırakmak için kaleme aldığı beyan etmiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, nr 3205, vr. 5a-5b):

سبب تألیف کتاب و موجب تالیف خطاب: مدتی مدید درین پیشه وهم و خیال
تفکر و تأمل می نمودم و ایامی بعید در اندیشه معاد و مال در دور و تسلسل می بودم که
ارباب ذوق و حال ازین عالم پر قیل و قال گذشته و از خود اثری و نشانی گذاشته‌اند و
گفته‌اند که اثر نیک درین جهان فانی به منزله حیات ثانیهست...

Kitabın telif sebebi ve hitabın bir araya getirilmesi: Uzun bir süre hayal, tefekkür, vehim ve hayal konusunda düşündüm. Daha sonraki zamanda mal ve ahiret üzerine zamanlı zamansız fikir yürüttüm. Zamanın kargaşasından sıyrılan ve kendilerinden sonra bir eser ve nişane bırakan zevk erbabı kimseler şöyle demiş: Bu fani dünyada iyi bir eser ikinci hayat için bir menzildir...

3.3. Ravzatü'l-Ahbâb'da Methodilen Kişiler

Her şair gibi Sâyilî de dönemin devlet adamlarını eserinde methetmiştir. Sâyilî, *Ravzatü'l-Ahbâb'*ı Yavuz Sultân Selîm'e ithaf etmiş ve eserin mukaddimesinde hem mensur hem de manzum parçalar yazarak ona övgüde bulunmuştur. Bu mevzu ile ilgili birer kıta ve rubaisi şöyledir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 3b-4a):

دلا به عالم جان از سر صفا و حضور * دعا صدق بخوان پادشاه عالم را
بهر کجا که نهد پای دست معدلتش * همی برد ز کرم از جهانیان غم را
عزیز مصر وجودست با جمال و کمال * ندیده دیده گردون باین صفت جم را
نگاه دار خدایا ز هر غمش چون او * بریش خلق نهاده ز عدل مرهم را

Ey gönül, can âlemine safa ve huzur sebebiyle âlem padişahına sadıkane dualar et.

Her nerede adaleti tecelli ederse, keremiyle kederi cihan ehlinden tamamen yok eder.

Mısır Azizi cemal ve kemaliyle var, ancak göz bu dünyada onun gibi bir sultan görmedi.

Allah'ım onu her kederden uzak tut, çünkü adaletiyle halkın suratına merhem sürmekte.

یا رب به کمال کرمش در خور ساز * تا هست حیات و عمر با او در ساز
اسکندر وقتست به حکمت چون او * عمر و ملکش فزون ز اسکندر ساز

Ey Allah'ım onun kemalinin keremini uygun gör. Ömür ve hayat olduğu sürece ona uygun olanı nasip et.

Hikmete ilgisi sebebiyle zamanın İskender'i olduğundan ömür ve mülkünü İskender'den daha fazlalaştır.

Sâyilî, *Ravzatü'l-Ahbâb'*ı yazdığı dönemde şehzade olan Kanunî Sultân Süleymân'ın adını yâd etmiş ve kendisine övgüde bulunmuştur (*Ravzatü'l-Ahbâb*, 3205, vr. 5b):

ساقیان شاه چون خورشید جام عدل را * دمدم بر کف بزم عشرت اندوزش نهند
یا رب چه زمانی و چه فرخنده دمیست * کز وی به درون دشمنان درد و غمیست
شه باد به این عیش بخندد تا حشر * هر گوشه با ریاب طرب زیر و بیم است

Ey sakîler, güneş gibi şah, adalet kadehiyle sürekli eğlence meclisinde dolaşır.

Ya Rab, ne güzel zaman ve ne kutlu andır, ondan dolayı düşman dert ve kederlidir.

Şah bu eğlenceyle haşre kadar gülsün, her köşe rebâb sevinciyle dolu olsun.

Sâyilî eserinin mukaddimesinde “ilahi mürşit” olarak yâd ettiği şeyhi Hazreti Hâce Muhammed Kâsım b. Hâce Abdulhâdî b. Muhammed Abdullâh'ın adını anmış, kendisini methetmiş ve dua etmiştir (*Ravzatü'l-Ahbâb*, 3205, vr. 8a):

غوٹ را پایه قطبیت ازوست * قطب را مایه جمعیت ازوست
دل او واقف سر جبروت * جان او سیرکنان با ملکوت
من که افتاده اویم چون خاک * بو که از همت او کردم پاک

Gavsı kutbiyet rütbesi ondandır. Kutba hamiyet esası ondandır.

Onun gönlü aşırı kibire vakıftır, onun canı ilahi azametle doludur.

Ben toprak gibi onun âşığıyım, onun himmetiyle rayihayı temizledim.

3.4. Ravzatü'l-Ahbâb'da Gülistân ve Bahâristân

Sâyilî, *Ravzatü'l-Ahbâb*'ın telif sebebinden bahsederken Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân* adlı eserini anmış ve ondan övgüyle bahsetmiştir (*Ravzatü'l-Ahbâb*, 3205, vr. 6b):

گلستان که حضرت شیخ بزرگوار نامدار ذوی الاقتدار مصلح الدین شیخ سعدی
شیرازی که تالیف کرده رحمه الله علیه احتیاج به وصف هیچ و صاف ندارد. مثنوی:

حرفش که چو روح دلپسندست* ظرفیست که پر نبات و قندست

نقطه که دروست بی بهانه* مرغان حیات راست دانه

Gülistân'ı büyük, meşhur, iktidar ve kudret sahibi Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî hazretleri (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) telif etmiş ve bu konuda hiçbir şeye ihtiyaç bırakmamıştır. Mesnevi:

Kelamı şeker ve tatlı dolu bir kap gibidir ve ruh gibi gönlü okşamaktadır.

Onda bulunan husus şüphesiz hayattaki kuşlara yemdir.

Sâyilî, *Gülistân*'dan sonra Abdurrahman Câmî'nin *Bahâristân* adlı eserine övgüde bulunmuştur (*Ravzatü'l-Ahbâb*, 3205, vr. 6b):

نسخه بهارستان که حضرت مرشد نامی مولانا و سیدنا نورالدین عبدالرحمن
جامی که در معارف و حکمت و حقایق موعظه اش...

حکایت که گشته نورفشان* می دهد از کمال ذوق نشان

یا رب از جود او روانم بخش* فیض هر لحظه زو به جانم بخش

Mevlânâ Seyyid Nureddin Abdurrahman Câmî'nin hikmetler, bilgiler ve vaazlarının hakikatlarını beyan ettiği Bahâristân adlı eserinde...

İçerisinde yer alan hikâyeler nur saçmakta ve kemal-i zevkten nişane göstermekte.

Allah'ım, onun cömertliğinden ruhumu nurlandır, her lahza ondan canıma feyz nasip et.

Sâyilî, *Ravzatü'l-Ahbâb*'da Sa'dî'nin eserine neden *Gülistân* ve Abdurrahman Câmî'nin niçin *Bahâristân* adını verdiklerinden bahsetmiştir (*Ravzatü'l-Ahbâb*, 3205, vr. 9a-9b):

شیخ بزرگوار مصلح الدین سعدی شیرازی کتاب شریفش را که رشک روضه ارم است
گلستان نام نهاده و حضرت مخدومی مرشد نامی مولانا و سیدنا نور الدین عبدالرحمن
جامی قدس الله سرهما نسخه لطیفش را که نظیر باغ بهشتست بهارستان لقب داده اند...

Büyük Şeyh Muslihuddîn Sa'dî-i Şîrâzî değerli kitabını gıpta edilen İrem bahçesine benzetip, adını Gülistân koymuş, kamil mürşid Mevlânâ Abdurrahman Câmî Allah'ın rahmeti üzerine olsun latif kitabını cennet bahçesine benzetip, ona Bahâristân adını vermiştir...

3.5. Ravzatü'l-Ahbâb'da Sâyilî'nin Hayatına Dair Bilgiler

Ravzatü'l-Ahbâb'da yer alan bazı hikayelerde Sâyilî'nin başından geçen olaylar anlatılmış ve seyahatlerinden bahsedilmiştir. Sâyilî'nin yaşamı hakkında kaynaklarda çok fazla bilgi bulunmadığı için bu bilgiler son derece önem arz etmektedir. Dervişlerin Ahlakı bâbında Sâyilî, İran'ın Zencân eyaletinde bulunan Sultâniyye'den Tebrîz'e gitmeye çalışırken, dervişlerin Tebriz'de asayiş olmadığını söylemesi neticesinde Diyarbakır'a gitmek için yola koyulduğunu, yolda kendisine iki arkadaş bulduğunu ve yolculuk sırasında başından geçenleri anlatmıştır (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 56a):

وقتی از سلطانیه به عزیمت تبریز داشتم جماعتی درویشان گفتند که این زمان در تبریز تفرقه بسیارست و اگر جمعیت خاطر خواهی به دیاربکر برو که آنجا جمعیت است... به حکم تَلْفُوا بِأَبْدَانِكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ راه دیاربکر گرفتیم و از سلطانیه رفتیم در راه دو جوان شیرین زبان... می نمودند... دو سه روز راه بریدیم تا بدهی رسیدیم...

Sultâniyye'den Tebriz tarafına gittiğim zaman, bir derviş topluluğu şöyle dedi: Bu zamanda Tebriz'de tefrika çoktur, eğer ilgi çeken bir cemiyet istersen Diyarbakır'a git, çünkü orada himaye vardır. "Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın" hükmü gereğince Diyarbakır yoluna koyuldum ve Sultâniyye'den ayrıldım. Yolda tatlı sözlü iki genç gördüm. İki üç gün yol kat ettikten sonra bir köye vardık...

İlk gençlik döneminde ilim ve irfan öğrenmeye meyili olan Sâyilî, ilim öğrenmek için Buhârâ'dan Herât'ta gittiğini beyan etmiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 58b):

در غنموان جوانی به امیدى که نهال کامرانیم غنچه بر آرد و نخل زندگانیم ثمر دهد از بخارا برای اجمال تفصیل علم و فضل و تحصیل و تکمیل آن به هرات رفتم و در کنج مدارس و در گوشه خوانق از فضلا و گوشه نشینان انجا استفاده و تعلیم گرفتم...

İlk gençlik yıllarında bahtiyarlık ağacımın gonca açması ve hayatımın hurma ağacının meyve vermesi umuduyla Buhârâ'dan ilim, fazilet, tahsil ve tekmil için Herât'a gittim. Medreselerin ve hankahların köşelerinde fazilet sahibi ve inzivaya çekilmiş kimselerden istifade ettim ve ders aldım...

Sâyilî, Herât'ta ilim tahsil ederken bir pîrin hizmetinde bulunduğunu ve onun hastalanması sonucunda bakımını üstlendiğini ve Alî Şîr Nevâî'nin bu pîrî ziyarete geldiğini belirtmiştir. Ayrıca Sâyilî, pîre yaptığı yardımların Nevâî'ye anlatıldığını, Nevâî'nin bunun neticesinde kendisini övdüğünü ve şu iki beyti kendisi için söylediğini ifade etmiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 59b):

تا توانی خدمت پیری گزین ای نوجوان * زآنکه ارباب هنر را همچو خدمت کار نیست
در میان خدمت سلطان و ملک و شغل خلق * ما به خدمتکار محتاجیم و خدمتکار نیست

Ey genç, elinden geldiğince bir pîrin hizmetinde bulun, çünkü hüner ehline hizmet etmek kadar ulvi bir iş yoktur.

Sultan, melik ve halka hizmet için biz hizmetkâra muhtacız, ancak hizmetkâr yok.

Bir hikâyede Sâylî, fakir bir arkadaşıyla Câcerm'de bir pîrin hizmetinde bulunurken, yaz mevsiminden dolayı havanın sıcak olduğunu ve Esterâbâd yakınlarında sulak ve ormanlık bir alanın bulunduğunu ifade etmiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 67b):

وقتی دو نفر فقیر از همه شغلها مغزول و به خدمت پیر مشغول می بودیم در جاجرم تابستان بود و هواها گرم پیر انیسه کرد که در نواحی استراباد جنگل است و بیشه در آن سر زمین همیشه سایه فراوان و آبهای راوان می باشد...

Biz iki fakirin bütün işi, pîrin hizmetinde bulunmak iken, Câcerm'de mevsim yazdı ve havalar sıcaktı. Pîr, Esterâbâd vilayetinde orman bulunduğunu ve orada bulunan koruluğun daima gölgelik ve akan sulara sahip olduğunu belirtti...

Sâylî bir hikâyede dostlarından birinin kendisine nasihat ettiğini ve fazilet sahibi olmasına rağmen sohbet meclisinde neden konuşmadığını sorduğunu nakletmiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 92b):

یکی از یاران مرا نصیحتی می کرد که ترا فضیلتی هست چرا در صحبتی که نشسته زبان گویا بسته گفتم از چه آنکه اگر گویم بشنوند یا نشنوند اگر نشنوند ما ایشان چه گویم...

Dostlarımdan biri bana şöyle nasihat etti: Sende fazilet var, niçin bir sohbet ortamında otururken suskun kalıyorsun. Dedim: Mevzu, söyleyeceğim şeye kulak verip vermemelerinden kaynaklanıyor. Eğer bize kulak vermiyorlarsa ne söyleyelim...

Eserdeki bir hikâyeden hareketle Sâylî'nin yaşlandığı görülmektedir. Çocukluk vaktinde çocuklarla güreştiğini, gençlikte gençlerle vakit geçirdiğini, ancak artık yaşlandığını ve sadece söz söylediğini belirtmiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 93b):

از کهن سال پیری سوال کردم و گفتم چونست که هنگام طفلی با اطفال بکر و تک و رو داشتم و وقت جوانی به جوانان به میدان می رفتم و پنجه و کشتی می گرفتم این زمان که آوان پیرست جز سخن نمی گویم ...

Yaşlı birisine bir soru sordum. Dedim: Çocukken diğer çocuklarla oyun oynuyordum ve gençken gençlerle meydana güreşip savaşıyordum, ancak şimdi yaşlılık zamanıdır ve konuşmaktan başka bir şey yapmıyorum...

Sâylî eserinde gençliğinde yaptığı bir iyilik sayesinde hayır dua aldığını belirtmiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 126b):

در جوانی کفشی به زیر پای پیری نهادم و عصایی به دستش دادم دعایم کرد و گفت امیدوارم که به ادب راست روی و به کمال پیر شوی...

Gençken bir yaşlının ayakkabısını verdim, bastonunu eline tutuşturdum ve bana şöyle dua etti: Ümit ediyorum ki doğru edep ve kemal ile yaşlanırsın...

Sâylî zengin birisinin meclisinde dost ve arkadaşlarının kendisi hakkında neler söylediğini hikâye tarzında ifade etmiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 128b):

در مجلس صاحب دولتی یاران و دوستانم با اتفاق گفته اند که سایللی همچو مردم دیگر حسد و نفاق نمی داند. صاحب دولت گفته است این همیشه ازو بدیع است مرد پیرست...

Zengin birisinin meclisinde dost ve arkadaşlarım hep birlikte şöyle dediler: Sâyilî diğer insanlar gibi kıskançlık ve nifak bilmiyor. Zengin adam: "Bu Sâyilî'de bulunan en aşikâr özelliştir, çünkü kendisi pîrdir" dedi...

Sâyilî, Sultân Bâyezîd'in hizmetinde bulunmuş ve Bâyezîd'in ihtiyarladığını görmüş ve bunu bir hikâye ile nakletmiştir. Bu hikâye Sâyilî'nin Osmanlı sarayında ikamet ettiğini gösteren en önemli nişanedir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 88b-91a):

در خدمت سلطان بایزید بن سلطان محمد خان روح الله روحهما می بودم و در سایه دولتش می آسودم اگر چه مملکتش در نمایش و آرایش رشک باغ ارم بود اما نخل حیاتش بخزان پیری دهرم کشیده... سلطان را دست و پای چون ریشه نخل سال خورد از کار مانده و باد خزان مرض برگ و بار امیدش را بر زمین ناامیدی افشانده... ارکان دولتش امیر و وزیر در تدبیر نشستند دل عهد پیر جوانی جایگیر کنند...

"Sultân Bâyezîd b. Sultân Muhammed Hân'ın (Allah rahmet etsin) hizmetindeydim ve devletinin gölgesinde huzurluydum, her ne kadar onun devleti güzellik ve huzur noktasında İrem Bağı ile yarışsa da onun hayat hurması yaşlılık hazanına su taşıyordu... Sultan, yaşlı hurma ağacı gibi el ve ayakta düştü, hazan rüzgarı hastalık getirdi ve ümidinin yükünü ümitsiz zemine saçtı... Devlet erkanında yer alan emir ve vezirler buna çare bulmak ve ihtiyar gönlü gençleştirmek için çabaladı..."

Ravzatü'l-Ahbâb'daki kimi hikâyelere bakıldığında Sâyilî'nin sultanlarla birlikte savaşlara katıldığı görülmektedir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 89a-89b):

با وجود سلطان سلیم که در وادی ایمن دراز بزند چون شجر اخضر موسی کلیم درفشان و هویدا بود و سلطان احمدی که دشمنان چون صرصر خزان که بر گلستان آویزد و برگ و بارش را بر زمین ریزد تیغ از میان آخته و برایشان تاخته بی مبالغه چهار هزار سر سپهسالار و مردم نامدار آورده بر در دیوانخانه سلطان بایزیدی چون خرمن گندم گرد کرده بودند و غیر از آن در دشت و صحرا سر از تن بریده چون غنچه لاله در دست و پای اسبان پژمریده افتاده.

Sultân Selîm'in varlığıyla emniyet vadisinde çan çalınıyordu ve Hz. Musa'nın yeşil ağacı gibi parlak ve aşikâr görünüyordu. Sultân Ahmed de bağ ve bahçeye esen ve meyvelerini döken sonbahar rüzgarı gibi kılıcını kınından çıkarmış düşmanlara hücum ediyordu. Mübalağasız dört bin ordu komutanı ve nam sahibi insan getirilip, Sultân Bâyezîd'in otağında buğday harmanı gibi toplanmıştı. Onlardan başka ova ve kırdan başı bedeninden ayrılmış, lale goncası gibi atların ayakları altında solgun düşenler de vardı..."

3.6. Ravzatü'l-Ahbâb Hakkında Sâylî'nin Söyledikleri

Sâylî hem ileri görüşlü okuyuculardan hem de ilim geleneğini bilenlerden *Ravzatü'l-Ahbâb*'daki kusurları hoş görmelerini istemiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 172a):

التماس از مطالعه کنندگان دوربین آنکه عیب و عللش را به صلاح اصلاح کوشند و
ملتمس از بینندگان دانش آیین این که معایب و زللش را بذیل اغماض پوشند. رباعیه

ارباب هنر را ز هنر نکته رواست* از بی عیبی لاف زدن عین خطاست
از جنس بشر هنر نیاید بی عیب* گویم به تو راست را که بی عیب خداست

Bu eseri okuyacak ileri görüşlü okuyuculardan ricam şu ki ayıp ve kusurlarını uygun bir şekilde ıslah etsinler ve ilim geleneğini bilenlerden ricam şu ki eserin noksanlıklarını ve kusurlarını görmezlikten gelsinler. Rubai:

Hüner ehli kimsenin hünerden bahsetmesi uygundur. Kusursuzluktan bahsetmek aynı kusurdur.

İnsan eliyle yapılan sanat kusursuz değildir. Doğrusunu istersen kusursuz kimse Allah'tır.

Ravzatü'l-Ahbâb'daki bir kıtada kıymetli öğütler söylediğini belirten Sâylî, bunun karşılığında okuyuculardan hayırlı dualar istemiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 172a):

ای دوست ز بند غصه آزادم کن * جان از کرم نواز و دل شادم کن
در گوش لطیفتم جو کشیدم دُر پند* تو هم به دعای خیر خود یادم کن

Ey dost keder ve ızdırabın ipinden beni kurtar, canımı kereminle okşa ve gönlümü mutlu et.

Latif kulağına mücevher kıymetinde öğütler söyledim, sen de hayırlı dualarında benim adım an.

Bir kıtada Sâylî, *Ravzatü'l-Ahbâb*'ı okuyacak ve yazacak kimselere Allah'tan bağışlanma talep etmiş ve nüshasını nazara alanların yerinin daima muteber olmasını arzulamıştır (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 172b):

هر که آرد در نظر این نسخه‌ام* همچو مردم جای او در دیده باد
گر نویسند و بخوانند از کرم* کاتب و قاریش آمرزیده باد

Her kim, bu nüshamı nazara alırsa, gözbebeği gibi daima yeri en yaraşır olsun.

Allah bu eseri lütuf üzere yazan kâtibi ve okuyan okuyucuyu bağışlasın.

3.7. Ravzatü'l-Ahbâb'ın Bâbları

Ravzatü'l-Ahbâb bir mukaddime ve sekiz bâbdan oluşmaktadır. Sâylî, *Ravzatü'l-Ahbâb*'ı sekiz bâba ayırmasını şöyle izah etmiştir (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 10a):

چون استادان کتابهای بهشت آیین روضه تزیین را بهشت باب مَبُوب ساخته و
بهشت روضه مفصل پرداخته بودند این کتاب نیز بهمان ترتیب بهشت باب ترکیب یافت...

*Daha önceki üstatlar cenneti ve gülbahçesini andıran kitaplarını
sekiz bâba ayırıp, onları mufassal bir biçimde sekiz bâbda izah
ettiklerinden dolayı bu eser de o tertip üzere sekiz bâba ayrılmıştır...*

Ravzatü'l-Ahbâb'ın en uzun bâbı padişahların özelliklerinin yer aldığı bâbdır. Bütün bâblarda hikâyelerden istifade eden Sâyilî, eserde duyduğu, gördüğü ve başından geçen mevzuları da beyan etmiştir. *Ravzatü'l-Ahbâb*'ın bâbları şöyledir:

Mukaddime: Mukaddimedede 10 rubai (20 beyit), 11 mesnevi (96 beyit) ve 17 kıta (39 beyit) yer almaktadır. Mukaddimedede yer alan mevzular şöyledir: 1-Münacat. 2-Manzum Bir Hikâye (Birinin şaha dua etmesi hakkında). 3-Na't. 4-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Günahkâr birinin başını yere koyup niyaz üzere yakarması hakkında). 5-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Din büyüklerinden birinin Allah'a benden razı mısın diye sorması hakkında). 6-İslam padişahı Sultân Selîm Hân b. Bâyezîd'in Methi. 7-Manzum Bir Hikâye (Cihan Padişahı İskender-i Rûm /Sultân Selîm/ Hakkında). 8-Âlemlerin şehzadesi Şehzade Sultân Süleymân Hân b. Selîm Hân'ın Övgüsü. 9-Manzum Bir Hikâye (Behrâm'ın aşkı hakkında). 10-Kitabın Telif Sebebi. 11-Hâce Muhammed Kâsım b. Hâce Abdülhâdî b. Muhammed Abdullâh'a Dua. 12-Kötülük ve Bilgisizlikten Uzaklaşma, Varlıktan Sıyrılmak ve Özür Dilemek (*Ravzatü'l-Ahbâb*, 3205, vr. 1b-10a). Mukaddimedede Sâyilî, diğer klasik telif türlerinde olduğu gibi hamdele ve salvele ile başlamıştır (*Ravzatü'l-Ahbâb*, 3205, vr. 1b, 2b):

ای فیض ده وجود و ای معدن جود* از تو همه را میل رکوعست و قعود
بی جود تو قد نیامدی سوی قیام* بی لطف تو هیچ سر نرفتی به سجود

Ey feyiz ihsan eden yüce, ey kerem madeni, herkes sana rüku ve secde etmek için can atıyor.

Senin ihsanın olmasa bu ten ayakta durmaz. Lütfun olmadan hiçbir baş secdeye gitmez.

ای شاه رُسل به درد درمانم باش* واقف ز غم دل آگه از جانم باش
در معصیت اوفتاده ام رحمی کن* در حضرت حق شفیع عصیانم باش

Ey peygamberlerin şahı derdime derman ol, gönül ve canımın kederinden haberdar ol.

Günaha bulandım, bana rahmet et, yüce Allah'ın huzurunda isyanımın şefatçisi ol.

Sâyilî, eserinde sadece mensur hikâyeler değil, manzum hikâyeler de yazmıştır. Eserin mukaddimesinde Yavuz Sultân Selîm hakkında yazdığı manzum bir hikâye (*Ravzatü'l-Ahbâb*, 3205, vr. 4a):

پادشاه جهان سکندر روم* همه که بود بهره مند علوم
داشت بقراط را جلیس و انیس* همدمش بود ارسطاطالیس

شکر پروردگار را ای شاه* مانده پای معدلت در راه
چون تو در حکمتی به عالم فاش* سعی بنما باهل حکمت باش
شکر گو تا ز شاکران باشی* دمبدم مملکت ستان باشی
شکر حق گوی تا ز اسکندر* دهی افزون به ملک زینت و فر

Rum İskenderi cihan padişahı bütün ilimlere vakıftı.

Bokrat ile dost ve arkadaştı, Aristotales ile yoldaştı.

Ey padişah, Allah'a şükürler olsun ki, adaletinin ayak izi yolda var.

Sen görünen âlemde bir hikmetsin, o hâlde hikmet ehli gibi kalmaya çalış.

Şükret ki şükredenlerden olasın ve daima memleket fethedesin.

İskender gibi kendi ülkeni güzellik ve ihtişamla süslemek için yüce Allah'a şükret.

Mukaddimede yer alan mensur bir hikâye (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 3a):

یکی از اکابر دین روی بر زمین داشت و می گفت: یارب العالمین من از تو راضیم تو از من راضی هستی یا ربی جواب دادند که ای کذاب اگر از ما راضی می بودی رضای ما را این چنین متقاضی نمی بودی...

Din büyüklerinden biri yüzünü zemine çevirip şöyle dedi: Ey yüce Allah'ım ben senden razı ve hoşnuttum. Acaba sen de benden razı ve hoşnut musun? Allah şöyle cevap verdi: Ey yalancı adam, eğer sen bizden razı ve hoşnut olsaydın bu şekilde bizden hoşnutluk ve razılık talebinde bulunmazdın...

Birinci Bâb/ Padişahların Huyları: Bu bâbda 10 mesnevi (46 beyit), 23 rubai (46 beyit), 102 kıta (211 beyit), 16 tek beyit ve 2 matla yer almaktadır. Ayrıca bu bâbda iki temsil, birer öğüt ve nükte bulunmaktadır. Bu bâbda yer alan mevzular şöyledir: 1-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sultân Sencer hakkında). 2-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Behrâm-i Gûr hakkında). 3-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir melikzâde hakkında). 4-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Adaletli bir padişah hakkında). 5-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sultân Mahmûd Sebüktekin hakkında). 6-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir padişah ile veziri hakkında). 7-Mensur-Manzum Bir Hikâye (İyi düşünceli bir padişah hakkında). 8-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir derviş hakkında). 9-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Ordu toplayan bir padişah hakkında). 10-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Karaman padişahı merhum Sultân Muhammed-i Rûmî hakkında). 11-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sultân İbrahim Edhem hakkında). 12-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Padişahın yakınlarından biri hakkında). 13-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Yaşlı biri hakkında). 14-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir kalender hakkında). 15-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Yüce bir padişahın bir dilenciyi gözetmesi hakkında). 16-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Dünya padişahları hakkında). 17-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Mutlu bir padişah hakkında). 18-

Mensur-Manzum Bir Hikâye (Zalim bir padişah hakkında). 19-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sırtında diken taşıyan bir yaşlı hakkında). 20-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Şâhruh döneminde Semerkant'ta yaşayan pazarcı Hâcî Ferruh hakkında). 21-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Horasan'da zayıfları gözetten bir emir hakkında). 22-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Halkın malını çalan bir hırsız hakkında). 23-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Zalim bir vilayeteki kadı hakkında). 24-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir padişahın bir kadını rüşvet aldığı için görevden alması hakkında). 25-Manzum Bir Hikâye (Kamış kalem hakkında) (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 10a-50a). Bu bâbda yer alan iki hikâye ve Türkçe tercümeleleri (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 20b, 25b-26a):

از پادشاهان نیک اندیش نامی از شکار آهوان صحرا پرداخت و از برای صید ماهیان گشتی طمع به دریا انداخت... رخت بست و مردم را بکشتها نشانند و خود به زورقی نشست و به دریا راند همچنانکه آهوان صحرا در شکار به کام او بودند ماهیان دریا نیز به دام او افتاده... ناگاه باد مخالفی وزید طناب زورق را از کشتی برید پادشاه تنها ماند و زورق به روی دریا راند زورق نیز به سنگی رسید و شکست شاه بر تخته پاره نشست در آن حال بود که خوابش ربود و تخته پاره را باد به آب داد پادشاه چشم گشاد و جامه و دستار و پیراهن و شلوار هرچه داشت به آب گذاشت برهنه و گرسنه به ساحل رسید از دور چوپانی دید که گوسفندان می چراند...

İyi düşüncesiyle nam salan padişahlardan biri ovadaki ceylanları avlamaya başladı ve balıkları avlamak için de tamahkârlık gemisini denize sürdü. Eşyaları topladı ve insanları gemilere doldurdu, kendisi de bir kayığa bindi ve denize doğru yol aldı. Nasıl ki ovadaki ceylanlar onun istediği şekilde tuzağa düşüyse, denizdeki balıklar da aynı şekilde onun tuzağına giriftâr oldu. Birden muhalif bir rüzgâr esti ve kayığın ipini gemiden ayırdı. Padişah yalnız kaldı ve kayığı denizin üzerinde sürmeye çalıştı, ancak kayık bir kayaya denk geldi ve parçalandı. Padişah bir tahta parçasının üzerine oturdu ve o hal üzere birden yorgunluktan uykuya daldı. Tahta parçasını rüzgâr suya battırdı. Padişah gözünü açtı, gömlek, şalvar, sarık ve iç çamaşırlarının hepsini suya attı. Çıplak ve aç bir şekilde sahile vardı. Uzaktan koyunlarını otlatan bir çoban gördü...

پادشاه قرمان بمرحوم سلطان محمد رومی رحمه الله علیه در مقام مقابله و مقاتله آمد و کاری نتوانست کردب گریخت وزیر و ندیم وی همراه بود پادشاه گفت کاش از آن راه دیگر می گریختیم که درد این مقدار مشقت و محنت بسیار نبود ندیمش گفت بار دیگر که بگریزی از آن راه بگریزیم. قطعه

در عالم خلاف که نبود ازو گریز * ناگاه دو سپاه بهم آورد ستیز
جنگ و جدل که بگذر از حد اعتدال * دانا کسی بود که بداند ره گریز
وزیرش گفت. قطعه:

تو ننگ و نام خلق نگه دار تا همه * دارند نام نیک تو از جان و دل نگاه
با اهل این دیار نکردی چو مردمی * مشکل که بار دیگر ت اینجا دهند راه

Karaman padişahı Muhammed-i Rûmî (Allah ona rahmet etsin) savaş meydanında çatışma esnasında elinden birşey gelmeyince vezir ve nedimleriyle birlikte kaçtı. Padişah şöyle dedi: Keşke bu kadar

mihnet ve meşakkatin olmadığı bir başka yoldan kaçsaydık. Nedimi şöyle dedi: Başka bir zaman kaçtığımızda sizin dediğiniz yoldan kaçarız. Kıta:

Aykırı âlemden kaçmak mümkün değil, çünkü birden iki asker birbiriyle kavga eder.

Yumuşaklık üzere kavga ve savaştan vazgeç, nitekim bilgin kimse kaçış yolunu bilen kimsedir.

Veziri şöyle dedi. Kıta:

Sen halkın yüzüsu ve namını koru ki, bütün halk senin iyi adını can ve gönlüyle muhafaza etsin.

Bu diyar insanlarına insanlık etmediysen, başka zaman burada sana izin vermeleri zordur.

İkinci Bâb/ Dervişlerin Ahlakı: Bu bâbda 30 rubai (60 beyit), 10 tek beyit, 3 mesnevi (31 beyit), 63 kıta (134 beyit) ve bir temsil yer almaktadır. Bu bâbda yer alan mevzular şöyledir: 1-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Yüzünü toprağa sürüp inleyen bir derviş hakkında). 2-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Minberde oturan bir vaiz hakkında). 3-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Hizmetçisine eziyet eden bir şahıs hakkında). 4-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Dert ehli birine söylenenler hakkında). 5-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Dertli bir adamı gören iki derviş hakkında). 6-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Kimsesiz ve fakir bir şahıs hakkında). 7-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Kalp gözü açık bir pîrden izin almadan pazara giden bir mürid hakkında). 8-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Râbia el-Adeviyye ve Hasan-ı Basrî hakkında). 9-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir gammaz hakkında). 10-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir derviş hakkında). 11-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sultâniyye'den Tebrîz'e gitmeye çalışan, ancak yarı yolda Tebriz'de asayiş olmadığı için Diyarbakır'a giden Sâyilî hakkında). 12-Mensur-Manzum Bir Hikâye (İlk gençlik döneminde Buhara'dan Herât'a ilim öğrenmek için giden Sâyilî hakkında). 13-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Tasdî tarikatına mensup Sâyilî hakkında). 14-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Yaşlı bir adamın gönül sahibi birisinin yanına gitmesi hakkında). 15-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir padişahın avlakta takva sahibi birini görmesi hakkında). 16-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Yaşlı bir adamın koyunlarını otlatan bir çobanın yanına gitmesi hakkında). 17-Mensur-Manzum Bir Hikâye (İmâm mahallesi camisinin kapısının yapılması hakkında). 18-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Güçlü birisinin bir dervişle konuşması hakkında). 19-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir bilginin bir âlimin yanında kitabî kelâm ilmi okuması hakkında). 20-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sâyilî ve onun gibi fakir bir arkadaşının bir pîrin hizmetinde bulunması hakkında). 21-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Kıt akıllı birinin bir dervişin hankahına gitmesi hakkında) (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 50a-69b). Bu bâbda yer alan bir hikâye ve Türkçe tercümesi (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 50a):

درویشی رو بر خاک بناز نهاده بود می نالید و می زارید و می گفت یا کریم یا رحیم اگر درونست به ذکر توام و اگر بیرون به فکر تو رامم شو تا آرامم حاصل شود

هاتقی آواز داد که ای ساده مرد آنجا که دوستت منزه است از بیرون و اندرون و مقید نیست برام و آرام یکندل باش و یکروی تا یار رام و کار بکام شود.

Bir derviş suratını toprağa dayamış, naz ve niyaz ile inleyip, şöyle yalvarıyordu: Ey kerim, ey Rahim eğer içime nazar etsen, sadece seni zikrediyorum, eğer dışardan baksan, sadece seni düşünüyorum. Rahata kavuşmam için hükümdarım ol. Gaipten şöyle bir ses geldi: Ey sade gönüllü adam, sevgilinin bulunduğu yerin içerisi de dışarı da temiz ve münezzehtir, çirkin değil. Sakin ve huzurlu ol ve halisane davran ki yar sana boyun eğsin ve işin istediğin şekilde cereyan etsin.

Üçüncü Bâb/ Kanaatin Fazileti: Bu bâbda 15 rubai (30 beyit), 3 tek beyit, 64 kıta (134 beyit), 10 mesnevi (50 beyit) bulunmaktadır. Bu bâbda yer alan mevzular şöyledir: 1-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Üç derviş hakkında). 2-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Kederli bir âbid hakkında). 3-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir zahit hakkında). 4-Mensur-Manzum Bir Hikâye (İki genç hakkında). 5-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir arife söylenenler hakkında). 6-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Katı gönüllü bir zengin hakkında). 7-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sâyilî'nin bir komşudan ateş istemesi hakkında). 8-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Horasan'da bulunan bir pehlivan hakkında). 9-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bilgili bir babanın bilgisiz bir oğlana nasihati hakkında). 10-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir çocuğun annesine küsmesi hakkında). 11-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Siyah bir karganın yumurtlaması ve keklikleri kovması hakkında). 12-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sâyilî'nin Sultân Bâyezîd Hân'ın hizmetinde bulunması hakkında) 13-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir torba tuzu yiyecek birşeyle değiştirmek için pazara götürülen bir derviş hakkında). 14-Manzum Bir Hikâye (Bir şahsın yükünü taşıyan bir eşek hakkında). 15-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Maşukun peşinde koşan bir âşık hakkında) (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 69b-92a). Bu bâbda yer alan bir hikâye ve Türkçe tercümesi (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 75b-76a):

وقتی از خانه همسایه آتش طلبیدم فرمود که بیرون کوزه آبست اندرون بیا ز دست به کوزه کردم و قدم پیش نهادم پایم بلغزید و افتادم پهلویم ریش شد به هزار تشویش جراحت روی بر آورده گفتم. قطعه؛

تا به سر حد قناعت برسی * صبر پیش آر و طمع را بگذار

در دلت علت زشتست طمع * نوش داروی قناعت به کف آر

Komşunun evden ateş talep ettiğim zaman dedi ki: Dışarıda su testisi var onu da içeri getir, testiye elime aldım eve doğru adım attım, ancak ayağım kaydı ve düştüm. Sırtım tahriş oldu ve binlerce ızdıraplı yaradan sonra ayağa kalktım ve şöyle dedim: Kıta:

Yetinmenin son haddine varana kadar sabırlı ol ve tamahkârlığı bırak.

Tamahkârlık gönlünde çirkin bir iletir. Yetinmenin ilacını bulup iç.

Dördüncü Bâb/ Sükûnetin Faydaları: Bu bâbda 9 rubai (18 beyit), 3 tek beyit, 22 kıta (48 beyit), 4 hikmet ve 2 nükte bulunmaktadır. Bu bâbda yer

alan mevzular şöyledir: 1-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sâyilî'nin dostlardan birinin ona nasihat etmesi hakkında). 2-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Tatlı sözlü bir yaşlının bir gence sırtına oturmasını söylemesi hakkında). 3-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Yaşlılığa ulaşmış olan bir genç hakkında). 4-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sâyilî'nin yaşlı bir adama soru sorması hakkında). 5-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir müderrisin kötü meseleleri yüksek sesle anlatması hakkında). 6-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Cahil bir zahidin sabah akşam yüksek sesle zikretmesi hakkında). 7-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Mülk sahibi bir padişahın düşmanlarını yenmesi için devletin ileri gelenleriyle meşveret etmesi hakkında). 8-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir âşığın bir maşuka yüz gönül ile meyletmesi hakkında). 9-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Yoksul birisine akrabalarından çok mal kalması hakkında). 10-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Efendisi kulunç hastalığına yakalanan bir hizmetçi hakkında). 11-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir vaizin bir padişaha haber göndermesi hakkında). 12-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Yolda iki adamın birbirleriyle karşılaşması hakkında). 13-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Devlet sahibi birisinin arkadaşlarıyla sohbet etmek istemesi hakkında) (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 92b-99b). Bu bâbda yer alan bir hikâye ve Türkçe tercümesi (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 95b):

زاهد عامی از ناکامی صبح و شام بأواز بلند ذکری برد دام داشت و نزدیکانرا بخواب و آرام نمی گذاشت درویشی بتنگ آمد و جنگ آواز که این چه آواز ناساز است. زاهد گفت ندیده که گدایان بر در خانها افغان می کنند صاحب خانه آواز می شنود و ایشانرا چیزی دهد من نیز بأواز بلند ذکر می گویم تا الله تعالی بشنود و روزی من بیفزاید.

Ümmî bir zahid umutsuzca sabahtan akşama kadar yüksek sesle zikrediyordu. Yanında bulunanlara rahat vermiyordu, bir derviş bundan rahatsız oldu, "bu nasıl eziyet verici bir sestir" dedi. Zahid şöyle dedi: Dilencilerin evlerin kapılarında feryat ettiğini, ev sahibinin onların sesini işitip, onlara bir şeyler verdiğini görmedin mi? Ben de yüksek sesle zikrediyorum ki yüce Allah sesimi işitsin ve bana daha fazla rızık versin.

Beşinci Bâb/ Aşk ve Gençlik: Bu bâbda 20 rubai (40 beyit), bir matla, 66 kıta (134 beyit), 12 tek beyit, 6 mesnevi (46 beyit) ve bir nükte yer almaktadır. Bu bâbda yer alan mevzular şöyledir: 1-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Horasan'da bulunan Tûfân adında bir padişahzâde hakkında). 2-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sâyilî'nin çok işi olması ve maşukunu düşünmesi hakkında). 3-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir zahidin Sâyilî'yi maşukunu görmek istemesi üzere kınaması hakkında). 4-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sâyilî'nin bir peri yüzlünün mahallesinde bulunması hakkında). 5-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Ne idüğü belirsiz bir derviş hakkında). 6-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Leyla ve Mecnun hakkında). 7-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Semerkant'ta bulunan şeker dudaklı bir gencin saç tıraş etmesi hakkında). 8-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Gönlünü teskin eden bir rind hakkında). 9-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir seyyidin sevgilinin visaline talip olması hakkında). 10-Manzum Bir Hikâye (Aşk, âşık ve maşuk hakkında). 11-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Güzel yüzlü bir oğlanın iyi huylu bir bilgine talebe olması

hakkında). 12-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Güzel bir dilber hakkında). 13-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sâyilî'nin mutluluk zamanı ve inzivaya çekilmesi hakkında). 14-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Lale yüzlü bir sevgili hakkında). 15-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Misk kokulu güzel bir ceylan hakkında). 16-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Yakışıklı iki genç hakkında). 17-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Zengin birisinin sohbeti hakkında). 18-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Pazarcıların Kehistân reisine hizmet etmesi hakkında). 18-Manzum Bir Hikâye (Sâyilî'nin bir âşık ile maşuku dinlemesi hakkında) (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 99b-121a). Bu bâbda yer alan bir hikâye ve Türkçe tercümesi (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 106b):

لیلی چند روز مجنون را ندید و خبرش نیز نشنید عنان طاقت از دست داد و روی به صحرا نهاد و گرد هر وادی و دشت چون گرد باد می رسد و می گذشت. ناگاه از وادی گذشت دید که مجنون با آهوان دشت میگشت چشم غیرت باز کرد و عقاب و ناز آغاز نهاد که بارک الله ار عشق من وا پرداختی و با دیگران ساختی. مجنون ستمدیده آهسته و آرمیده از روی نیاز جوابش باز داد...

Mecnûn'u birkaç gün görmeyen ve ondan haber almayan Leyla, sonunda takatini yitirdi ve ovaya doğru yöneldi, her vadi ve sahrayı kasırga gibi kat etti. Vadiyi geçtikten sonra birden Mecnun'u ceylanların peşinde gördü, gayret güzünü açıp, nazlanarak "Aferin sana! Aşkımдан vazgeçip başkalarıyla eğleniyorsun" dedi. Sitem gören Mecnûn yavaş ve sakin bir üslupla cevabını verdi...

Altıncı Bâb/ Zayıflık ve Yaşlılık: Bu bâbda 3 rubai (6 beyit), 6 mesnevi (20 beyit), 39 kıta (78 beyit) bulunmaktadır. Bu bâbda yer alan mevzular şöyledir: 1-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Yaşlı bir bilgin hakkında). 2-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Azerbaycan'da çocukları yetiştirmekle meşhur olan bir muallim hakkında). 3-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Vezir Şâhruh'un Semerkant'ta ilim tahsil etmesi hakkında). 4-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Adil bir padişahın hizmetinde bulunan yürekli bir genç hakkında). 5-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sâyilî'nin gençlikte bir ihtiyarın ayakkabısını vermesi ve ihtiyarın ona nasihat etmesi hakkında). 6- Mensur-Manzum Bir Hikâye (Genç bir kadınla evlenmek isteyen yaşlı bir adam hakkında). 7-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Seher vakti ağlayan bir yaşlı hakkında). 8-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Zengin birisinin meclisinde Sâyilî hakkında söylenenler). 9-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir pehlivan hakkında). 10-Manzum Bir Hikâye (Meydana çıkan bir pehlivan hakkında) (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 121b-130a). Bu bâbda yer alan bir hikâye ve Türkçe tercümesi (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 127a):

پیرمردی زن جوان می خواست ریش را رنگ کرد و قد را راست کاملی گفتش این چرا کردی که دروغیست محض و نامردی، گفت کسان زنم عیب نکنند که پیرست و منحنی و ریش سفید دارد گفت دندان را چه علاج می کنی که در دهانت اثر ندارد گفت آشکارا نیست پنهانست گفت چین پیشان از پیری آشکار است. گفت بخندان رویی بیرون می برم گفت جنبش جوانان نداری تدارک آن چون می کنی جواب نداشت...

Yaşlı bir adam genç bir kadın istiyordu, sakalını siyaha boyadı, boy ve posunu düzeltti. Kamil ehli biri ona dedi: "Niye böyle yaptın, bu apacık göz boyama ve namertliktir." Dedi: "Başkaları karıma beyaz

sakallı, beli bükülmüş ve ihtiyar biriyle evlendin demesinler diye böyle yaptım.” Dedi: “Peki ağzında bulunmayan dişler için ne yapacaksın.” Dedi: “Onlar görünmüyor, saklıdır.” Dedi: “Alnında ve yüzünde bir çok ihtiyarlık nişanesi var.” Dedi: “Gülen yüzle mevzuyu değiştiririm.” Dedi: “Gençliğin güç ve kudretine sahip değilsin, acaba bunun için de bir yalan düşündün mü?” İhtiyar adam buna cevap veremedi...

Yedinci Bâb/ Terbiyenin Önemi: Bu bâbda 11 rubai (22 beyit), bir tek beyit, 5 mesnevi (32 beyit), 91 kıta (186 beyit) ve birer nükte ve hikmet yer almaktadır. Bu bâbda yer alan mevzular şöyledir: 1-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Sultân Ahmed'in Bağdat'ta bulunan iki hizmetçisi hakkında). 2-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir vezirin oğlu hakkında). 3-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir pîrin bir müridi hakkında). 4-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir vezirin ahmak oğlu hakkında). 5- Mensur-Manzum Bir Hikâye (Çok uğraşı olan bir padişah hakkında). 6-Manzum Bir Hikâye (Dertli biri hakkında). 7-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Aynı yerde oturan iki oğlan hakkında). 8-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bolluk içinde yaşayan iki vezir hakkında). 9-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Kılıç ve hançer gibi aletlere merak salan bir şehzâde hakkında). 10-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Hanımı ölen bir adam hakkında). 11-Manzum Bir Hikâye (Kıskanç biri hakkında). 12-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Behrâm-i Gûr hakkında). 13-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Geceleri uyumayan birinin evine bir hırsızın girmesi hakkında). 14-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Müridi hasta olan bir derviş hakkında). 15-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Gönül gözü açık bir müridin seher vakti Allah'a yalvarması hakkında). 16-Manzum Bir Hikâye (Dervişler gibi yaşayan biri hakkında). 17-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir sûfi ile bir bilginin münazara etmesi hakkında). 18-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Bir bilginin anlamadığı bir soruyu cevaplaması hakkında). 19-Mensur-Manzum Bir Hikâye (Mescitte oturan Peygamberimizin mescide giren bir kimseye gösterdiği ihtiram hakkında) (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 130a-152a). Bu bâbda yer alan bir hikâye ve Türkçe tercümesi (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 142a):

یکی بر طور درویشان همی زیست* کسی گفتش ز درویشی نشان چیست
بگفتا بس به درویشی نشانه* پی ریش و دهان مسواک و شانه
چو درویشان اگر داری بصیرت* مشو ناظر به صورت رو به سیرت
خراب و ابتر و ژولیده مو باش* به صورت بد نما سیرت نکو باش

Bir şahıs dervişler gibi yaşıyordu, birisi ona: “Dervişliğin nişanesi nedir?” diye sordu

Dedi: “Dervişliğin nişanesi çoktur, dişi misvakla temizlemek ve sakalı taramak.”

Eğer dervişler gibi basiret sahibiyisen, şekile nazar etme, davranışa bak.

Perişan, dağınık, pejmürde ol, kötü çehrenin karşısında iyi hal üzere ol.

Sekizinci Bâb/ Sohbet Adabı: Bu bâbda 14 rubai (28 beyit), 2 matla, 4 mesnevi (9 beyit), 96 kıta (192 beyit), 5 öğüt, 20 tecrübe, 14 fâide, 9 nasihat, 12 nükte, 37 hikmet, 4 vaaz ve iki hikâye yer almaktadır. Hikâyelerden ilki Leyla ve Mecnun ve ikincisi gönül gözü açık bir pîr hakkındadır (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 152a-172b). Bu bâbda yer alan birer öğüt, tecrübe, nasihat, fâide, hikmet ve hikâyenin Türkçe tercümesi (Ravzatü'l-Ahbâb, 3205, vr. 160a, 154b, 155a-b):

نصیحت: در نومیدی مجوش که یار نیست در خانه با صبر کوش که آشناست نه
بیگانه اگر بالای کوه رفتی و یا پایین چاه افتی که با تو همراه است غفلت خوانخواست و
همت در کار.

همت گزین که جای کنی ز آسمان بلند تا چند پایمال شوی چون زمین پست

Nasihat: Ümitsizlikle yâr evde yok diye coşma, sabır ile çabala, çünkü sevgilidir, yabancı değil. Eğer dağın zirvesine çıksan veya çukurun dibine düşsen de kanlı gaflet ve himmet seninle birlikte.

Himmeti seç ki gökyüzünden daha yüksek bir yerin olsun, yoksa alçak zemin gibi bir süre sürüneceksin.

تجربه: آب رفته را به جوی توان آورد زخم تیغ زبان را از دل بیرون نتوان کرد.

شرم بگذار و منع باطل کن* کار شایسته را چه حاجت شرم

Tecrübe: Akan suyu tekrar nehirden biriktirmek mümkündür, ancak dil kılıcının yarasını gönülden çıkarmak mümkün değil.

Utan ve haya et, batıldan uzaklaş, çünkü münasip işte haya etmeye ne hacet var.

پند: فتح کشور دل خواهی مدد از مردان خواه که اقلیم گیری بی سپاهی میسر نیست پادشاه را.

شب‌های دراز را به طاعت گذران* خواهی که ز دوزخ برهی روز جزا

Öğüt: Eğer gönül ülkesini fethetmek istersen, insanlardan yardım talep et, çünkü padişah için ülke fethetmek ordusuz mümkün değildir.

Eğer ceza gününde cehennemden kurtulmak istiyorsan, uzun geceleri ibadet ederek geçir.

حکمت: گفته‌اند هر که جانور نیازارد فرشته بیند اما کسی که دشمن نکشد به خون آغشته بنشیند.

رحم کردی خصم را غافل مباش* تا شدی واقف رکتی می‌کند

Hikmet: "Her kim canlıları incitmese meleği görür, ancak kim düşmanı öldürmese kanının içinde oturur" denmiştir.

Düşmana merhamet edince, gafil olma, çünkü sen durunca sana bir zarar verir.

فایده: منافق که دوستان ترا ببند دوست تست و با دشمنانت نشیند دشمن حنانک زغن ضعیف ترا از خود دید نرست و با قوی تر از خود ماده مشنو که تو هم بشر کنی بی ربیب.

Fâide: Münafık, dostlarını dost gören ve düşmanlarıyla oturunca düşman kesilen, zaaflarını iyi kullanan ve seni tuzağa çekmek için sıkıca çalışan kimsedir.

مجنون را گفتند از فکر و سودای لیلی غافل نه با وجود همه صلاح و پارسایی اما لیلی را غم و پروای صد همچو تو نیست از دلیری و رعنائی مجنون این به شفقت شوری بر آورد و حالت کرد و گفت خدای تعالی از عبادت و طاعت بندگان مستغنی و منزّه است اما از ایشان در همه کار واقف و همه که آگاه لیلی اگر چه به حسن و زیبایی مقتونست اما می داند که محبّ صادق و به عشق و محبت او سزاوار و لایق مجنونست...

Mecnun'a şöyle denildi: “Bütün takva ve züht ile Leyla'nın fikir ve sevdasından vazgeçme, ancak Leyla senin gibi yüz kişinin keder ve gamını çekmez.” Bu mevzu Mecnun'un âşıklık ve coşkusuyla birleşti ve ona tesir etti: Mecnun şöyle dedi: “Yüce Allah kulların yaptığı ibadet ve iyiliklerden müstağni ve münezzehtir, ancak kulların yaptıklarından ve bütün işlerden haberdardır. Leyla herşeyden haberdardır, âşığın hüsün ve güzelliğine bağlanmasından ve gönül vermesinden bilgi sahibidir. Ona göre sadık âşık ve muhabbet ehli asıl sevgili Mecnun'dur...”

4. Sonuç

Ravzatü'l-Ahbâb, Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân* adlı eserine yazılan Farsça bir nazire olup, Yavuz Sultân Selîm'e ithaf edilmiştir. *Ravzatü'l-Ahbâb*'da Farsçanın incelikleri, kelime oyunları ve anlatım gücü secili bir anlatımla ortaya konmuştur. 135 rubai (270 beyit), 5 matla, 55 mesnevi (298 beyit), 560 kıta (1156 beyit), 6 öğüt, 20 tecrübe, 14 fâide, 9 nasihat, 17 nükte, 42 hikmet ve 4 vaazın yer aldığı eserde doğruluk, cömertlik, hikmet, iyilik, yardımseverlik, alçak gönüllülük, beceriklilik ve yiğitlik gibi değerler işlenmiştir. Halka kötü davranan yöneticiler, insana gereken hasasiyeti göstermeyen yetkililer yerilmiştir. 118 mensur-manzum ve 11 manzum hikâyenin yer aldığı eserde hikâyelerin içine ayetler, hadisler ve vecizeler serpiştirilmiş, dönemin siyasi, içtimaî, fikri ve iktisadi durumu belirtilmiş, sevgi, övgü, hikmet, fazilet, yergi gibi konuları içeren manzum ve mensur parçalara yer verilmiştir. Bütün hikâyelerde en az birkaç mesaj yer almıştır. Az olmasına rağmen eserde manzum hikâyeler de kaleme alınmıştır. Sâyilî kimi zaman dilencilik, cimrilik, kibir ve gurur gibi sosyal sorunları nükteli, iğneleyici ve alaycı bir şekilde dile getirmiştir. Müellif eserinde bizzat şahit olduğu durumları, başından geçen olayları, bazı kaynaklardan derlediği kıssaları, başkalarından duyduğu hadiseleri anlaşılır ve sade bir üslupla ifade etmiştir. Bazı hikâyelerde tarihî şahsiyetlere yer verilmiş ve hikâyeler genellikle ibretli cümle ve nasihatlerle bitmiştir. Sâyilî'nin bu eserdeki şiirlerine bakıldığında çok iyi bir şair olduğu görülmektedir. Şiirler genellikle mesnevi, kıta, rubai ve müfret nazım şekilleriyle yazılmıştır. Sâyilî eserinde Sa'dî gibi mizahi hikâyelere yer vermiş ve meşhur kıssalara kısaca değinmiştir. Diğer şair ve yazarlar gibi, Sâyilî'nin kaleme aldığı bu eser de edebî bakımdan *Gülistân* seviyesine çıkamamıştır. Bunda *Gülistân*'ın sehl-i mümteni olması ve taklit edilmesinin zor olmasının da önemli bir rolü vardır. Sâyilî kimi hikâyelerini ve manzum parçaları fazlasıyla uzatmıştır, bu da usançlığa yol açmaktadır. Müellifin eserde kendi yaşamına ve

Sultân Selim, Kanunî Sultân Süleymân, Karaman Sultanı Ahmed-i Rûmî, Ali Şîr Nevâî, Abdurrahman Câmî, Sa'dî, Vezir Şâhruh, Sultân Sencer, Leyla ve Mecnûn, Behrâm-ı Gûr gibi şahıslara değinmesi eseri önemli hale getirmiştir. Eserdeki bazı hikâyelerin kahramanları ya hayvanlardan oluşmuş veya hikâyelerde hayvanlara ait kısa parçalara yer verilmiştir. Eserdeki olayların bazıları farklı yerlerde ve farklı kişiler çevresinde gerçekleşmiştir. Birbirini takip eden hikâyelerin yer aldığı *Ravzatü'l-Ahbâb*'da hikâyelerin sonlarına eklenen manzum parçalar eseri tekdüzelikten kurtarmış ve eserdeki edebî gücün ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Eserde farklı inanç, meslek ve karakterdeki insanlara yer verilmiş ve değişik sosyal tabakalardaki bireylerin durumları ele alınmıştır.

Kaynakça

- Âşık Çelebi. (2010), *Meşâirü's-Şu'arâ*, (Nşr.) Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınevi, İstanbul, C 2. s. 941-42.
- Babacan, İsrail. (2015), "Sâyilî ve Türkçe Şiirleri", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C.23, s.61-88.
- Çiçekler, Mustafa. (1994), *Kemal Paşazâde ve Nigâristân'ı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Eroğlu, Niğdeli Hakkı. (2000), *Gül Suyu Gülistan Tercümesi*, (Haz.) Azmi Bilgin ve Mustafa Çiçekler, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Fevzi Efendi, Mehmed. (1312), *Bülbülistân*. Matbaa-i Âmire, İstanbul.
- Fevzî-i Mostârî. (1395), *Bülbülistân*, (Nşr.) Mesud Murâdî, İntişârât-i Kûze, Tahran.
- Hasan Çelebi, Kınalı-zâde. (2014), *Tezkiretü's-şuarâ*, (Haz.) İbrahim Kutluk, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Kardaş, Zekai. (2004), *Kasım b. Ahmed-i Koncâî'nin Fetihnâme'sinin Tenkitli Metni*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Kaska, Çetin. (2021), "Edirne Müftüsü Fevzi Efendi'nin Bülbülistân Adlı Eserindeki Farsça Şiirler", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 21, C.11, s. 121-139.
- Mehdîpûr, Muhammed. (1377), "Sâye-i Gülistân Der Bülbülistân Muârifî-i Kitâb-i Sünbülistân-i Şeyh Şücâ-i Gurgânî", *Neşriyye-i Dânişkede-i Edebiyyât ve Ulûm-i İnsânî-i Tebrîz*, S.169, s.129-144.
- Nevâî, Ali Şîr. (2017), *Mecâlisü'n-Nefâis/ Herâtî ve Hekimşâh Çevirisi Mülhakâtı*, (Çev.) A. Naci Tokmak, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Nevâyî, Alî Şîr. (2001), *Mecâlisü'n-Nefâis (Giriş ve Metin)*, (Haz.) Kemal Eraslan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- Oğûlbîg, Sayyâd Yektâî. (1388), *Tashîh-i Nusha-i Hattî-yi "Rıdvân" Eser-i Mîrzâ Âkâ Hân-i Kirmânî*, Dânişgâh-i Peyâmnûr Dânişkede Edebiyyât ve Ulûm-i İnsânî, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tahran.
- Sa'dî-i Şîrâzî. (2001), *Gülistân*, (Çev.) Mehmet Kanar, Şule Yayınları, İstanbul.
- Sadi. (1991), *Gülistan*, (Çev.) Hikmet İlâyдын, MEB Yayınları, İstanbul.
- Sadî. (2007), *Gülistan Tercümesi*, (Çev.) Sibîcâbî, Haz. Oğuz Ergene, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sâyilî, *Ravzatü'l-Ahbâb*, Ankara Millî Kütüphanesi, 06 Mil Yz A 6799/3.
- Sâyilî, *Ravzatü'l-Ahbâb*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Koleksiyonu, 3205.
- Seyf, A. ve Aydın, N. (2018), "es-Seyyid Muhammed Şevket el-İstanbûlî ve Nazîreî Ki Bâ Nâm-i Sünbülistân Ber Gülistân-i Sa'dî Nigâşte", *Asos journal*, S 71, s. 601-614.
- Süren, Arzu. (2006), *Şükrüllâh-i Şîrvânî'nin Nahlistân Adlı Eserinin Metni ve Metin İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Vazîh Efendi, Mustafa. (2016), *Gülistan Tercümesi*, (Haz.) Ahmet Topal, Kayseri.
- Yazıcı, Tahsin. (1996), "Gülistân" *DİA*, C 14, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, Serpil. (2018), *Sâ'ilî-i Şîrâzî ve Târîh-i Âl-i Osmânî'si*, Kırıkkale Üniversitesi-Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yılmaz, Ozan. (2012), *Gülistân Şerhi (Sûdî-i Bosnevî)*, Çamlıca Yayınları, İstanbul.

Sâyilî, *Ravzatü'l-Ahbâb*, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu, 3205, vr. 1b-2a.

